

145 ani de la proclamarea Independenței României

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Meșină
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clo.
Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -688

Despre românii ardeleni aflați în prizonierat în lagărele puterilor Antantei, despre prizonieri inamici din lagărele din Transilvania și despre cei dispăruți

Dr. Augustin ȚĂRĂU

Din a doua jumătate a lunii octombrie 1914 încep să apară și primele știri despre soarta soldaților austro-ungari căzuți prizonieri la inamici. Foarte, foarte multe vești veneau de la prizonieri căzuți în captivitatea rusească și internați în lagărele din Siberia. Numărul scrisorilor sosite din îndepărtată provincie ajunsese atât de mare încât un jurnalist ardelean se întreba pe bună dreptate: „În câte case în țară la noi nu se vorbește azi despre fiul cutare, nepotul, cunoscutul, care a trimis *carte din Siberia*?”. Dar ce se cunoștea până la război despre misterioasa Siberie? Aproape nimic, în afară de poveștile unor exploratori care vorbeau despre întinderi nesfârșite și ierni veșnice, ori de clișeele propagandei occidentale care o zugrăveau ca pe o vastă temniță în care își lăsau oasele toți disidenții care se ridicau împotriva regimului țarist. Dar iată că războiul a adus mai aproape de popoarele Europei realități diametral opuse miturilor vehiculate până atunci. Scrisorile trimise de prizonieri descriau un ținut activ, presărat cu orașe și sate aflate în plină dezvoltare, cu rețele de comunicații și cu oameni care muncesc, construiesc și fac negoț, altfel spus o lume în mijlocul altei lumi. O astfel de reprezentare este surprinsă într-o scrisoare expedită de la Krasnoyarsk de un ofițer de la Regimentul 43 Infanterie din Seghedin. Prizonieri austro-ungari au ajuns la destinație după o călătorie de 18 zile cu trenul, într-un lagăr din apropierea orașului Irkuțk, ce avea la vremea respectivă o populație cifrată cam la 80 până la 90 mii de locuitori. Lagărul era de fapt o cazarmă proaspăt inaugurată, cu vreo o sută de edificii în curte și cu o capacitate de încartuire de circa 30 de mii de oameni. Ofițerii prizonieri locuiau singuri în cameră, primeau o soldă de 50 de ruble pe lună, iar spesele de iluminat și încălzit erau suportate de bugetul lagărului. Le era apoi îngăduit să iasă liberi în oraș și chiar să locuiască și să se hrănească privat, iar purtarea gardienilor cu prizonierii era fără cusur. Și totuși, omului îi era dor de casă și tânjea după știri, difuzarea presei fiind singura interdicție impusă în lagăr¹. Din păcate, autoritățile austro-ungare au reușit să reglementeze de abia la sfârșitul lunii ianuarie 1915 modalitatea prin care cei de acasă puteau să le trimită prizonierilor pachete cu alimente, haine și alte lucruri trebuincioase², și la fel de târziu au reglementat și normele după care urmau să fie beneficiere de indemnizații bănești văduvele și orfanii celor căzuți pe front³.

¹ Scrisori din Siberia, în „Cosânzeana”, nr. 49, din 20 decembrie, pp. 651-653

² Trimiterea de pachete pentru prizonieri, în „Biserica și Școala”, nr. 3, din 31 ianuarie 1915, p. 21

³ Ce penzie capătă văduvele și copiii orfani după cei căzuți în războiu, în „Biserica și Școala”, nr. 10, din 21 martie 1915, p. 74

145 ani de la proclamarea Independenței României

Apoi, în februarie, președintele Partidului Național Român, dr. Teodor Mihaly, a reușit să-i pună în contact pe reprezentanții Crucii Roșii maghiare cu omologii lor de la București și să obțină concursul părții române ca, prin intermediul canalelor diplomatice întreținute la Sankt Petersburg, să faciliteze corespondența prizonierilor austro-ungari internați în lagărele din Rusia cu familiile lor de-acasă⁴.

Pe 22 martie, odată cu căderea fortăreței de la Przemysł în mâinile rușilor, numărul prizonierilor austro-ungari a sporit cu cei 117.000 de asediați care s-au predat⁵. Printre ei s-au aflat și foarte mulți români, dar numărul și numele lor nu era încă știut la sosirea în țară a veștii despre dezastrul suferit. Gazeta românească din Lugoj, „Drapelul”, încerca să suplinească oarecum această lacună, socotind că un important procent al combatanților a fost furnizat de unitățile militare din Banat, și ca atare făcea o enumerare a potențialilor prizonieri la ora difuzării știrii. „Nu știm precis cât de mare a fost garnizoana acestei fortărețe și cari trupe au fost acolo împărțite să facă slujba de eroi apărători. Dar știm că acolo au fost honvezii (milițienii) noștri din Bănat, întreaga divizie de la Vârșeț, batalioane din Lugoj, Orșova și Oravița, de la Arad, din Sătmar, milițieni austrieci din Bucovina, tot Români, și artileria din Bănat, pe lângă artileria din Viena și Galiția” – se preciza în comunicatul de presă, după care erau enumerați cei mai cunoscuți dintre ofițerii români bănățeni mobilizați în sectorul fortăreței de curând pierdute, pentru ca familiile lor să aibă cât de cât știință despre soarta lor – „Între cei împresurați se aflau vice-colonelul Petru Babeu, severul căpitan de honvezi din Lugoj Silviu Bordan, care cetise cu voce înaltă și accent energic jurământul românește pe câmpul de corvoadă din Lugoj, când 6.000 Români concentrați la honvezi puneau votul solemn al credinței către steag, care simbolizează Tronul și patria. Între cei împresurați se afla copilul alintat al Lugojuului, căpitanul Petru Jucu, unul din cei mai populari și iubiți ofițeri ai garnizoanei, prietin al tuturor, Român de inimă și soldat model. Între ofițerii de rezervă concentrați se afla directorul de bancă Emanuil Comșa, a cărui tânără soție dase acasă naștere primului copil, pe care tatăl n-a ajuns încă să-l vadă și să-l strângă în brațe; între ei se aflau advocații concentrați Dr. Cori Papp și Dr. Bojinca din Ticvani, apoi preotul militar Rista, profesorii Al. Maroșan, Tudor Bujor și I. Brătean din Bucovina, farmaciștii Muntean și Erdely, apoi Dr. Popovici, A. F. Lugojan, Ioanovici, Ionescu, Marian, Meza, Ciosa, tot sublocotenenți în rezervă și mulți alții, cari ne scapă acum din memorie. N-avem sat în Bănat care să nu-și fi avut fii în Przemysl”⁶ – erau cuvintele de încheiere a comunicatului. Pe 1 mai au sosit primele știri concrete privitoare la cei căzuți în prizonieratul rusesc. Același ziar românesc primea o telegramă din Simbirsk, semnată de mai mulți ofițeri români care rugau gazeta să o dea publicității pentru liniștea familiilor lor. „Rugăm să publicați că suntem sănătoși în captivitate. Ai noștri să ne depeșeze în limba germană pe adresa: *Simbirsk an der Wolga*. Semnați: preot militar Rista, locotenent-colonel Babeu, căpitanii Bordan și Petru Jucu, locotenenții Alexiu Mureșan și Dr. Nestor, Blaj, sublocotenentul Valeriu Muțiu, stegarii Emil Petrovici, Danciu, Ciosa, Liuba, Gheția, Ionescu, Lugojan, Cornel Milutinovici”⁷ – la care redacția mai adăuga și numele avocatului dr. Iustin Nestor din Blaj. Acesta din urmă a mai expediat o scrisoare pe 4 mai, în care amintea că trenurile cu prizonieri au urmat ruta Kiev-Moscova-Sibirsk și că urmează să fie repartizați în mai multe lagăre din Siberia. Cât despre urbea în care se aflau temporar, avocatul avea numai cuvinte de laudă. „Orașul Simbirsk, din Rusia, unde sunt internați ofițerii români din garnizoana de la Przemysl este sediul guvernământului de același nume, situat în regiunea meridională a Volgăi, între guvernamentele Kazan, Nișni-Novgorod, Pensa, Saratow și Samara, numărând cam 50.000 locuitori. Are 17 biserici răsăritene, 2 mănăstiri și câte o biserică catolică și reformată, o sinagogă, o moschee, un gimnaziu, seminar teologic, casă de alienați, teatru, o societate agronomică, filială a băncii de stat, un mare bazar. Renumit e bălciul anual. Fabrici mari de postav. Mare comerț cu grâne, potasiu și poame. Este rezidența unui episcop pravoslavnic. În cartierul de sus, așa zis aristocratic, se află celebra grădină Nicolai” – prezenta el câteva detalii legate de profilul localității – „La 1864 a ars aproape întreg orașul, ținând focul 9 zile. După

⁴ *Aviz*, în „Biserica și Școala”, nr. 8, din 7 martie 1915, p. 59

⁵ Printre cei 117.000 de militari căzuți prizonieri s-au numărat nouă generali, 93 de ofițeri de stat major și 2.500 de alți ofițeri. Gunther E. Rothenberg, *The Army of Francis Joseph*, Purdue University Press, West Lafayette, Indiana, 1998, p. 185

⁶ *Eroii de la Przemysl*, în „Unirea”, nr. 34, din 10 aprilie 1915, p. 4

⁷ *Ofițeri români prinsonieri în Rusia*, în „Unirea”, nr. 42, din 1 mai 1915, p. 4

145 ani de la proclamarea Independenței României

3

acest incendiu teribil s-a modernizat orașul, care a fost întemeiat la 1648 și asediat la 1670 de celebrele bande ale lui Stenka Rasin. Din 1796 este sediul guvernamentului. Aici s-a născut renumitul istoriograf rusesc Karamsin, a cărui statuie împodobește astăzi orașul. Afară de Ruși și de coloniști germani, mai locuiesc în oraș Tătari, Mordvini și Ciuvași. Clima e plăcută⁸ – încheia apoi, în același stil monografic, scurtul periplu prin istoria orașului. În sfârșit, pe 25 mai Ministerul Austro-Ungar de Război publica lista completă cu ofițerii căzuți prizonieri la Przemysl și internați deja în lagărele siberiene. Nu erau monitorizați încă răniții, care se aflau răspândiți prin diferitele spitale ale Rusiei. Din evidența ofițerilor trimiși în lagărul de la Penza⁹, au putut fi identificați după numele lor 89 de ofițeri români¹⁰.

Undeva într-un lagăr din Siberia a ajuns și eroul român Ariton Pescariu, stegar la Regimentul 50 Infanterie din Alba Iulia. El și soldații plutonului său și-au sacrificat libertatea pentru a-i scăpa pe ceilalți camarazi de-ai lui din capcana pregătită de ruși. Așadar, din proprie inițiativă plutonul lui Pescariu a atacat forțele rusești din sectorul Neu-Sandek, al frontului galițian, și astfel le-a reținut pentru o vreme și le-a împiedicat să închidă cercul în jurul unității sale, care a reușit apoi să scape prin breșa lăsată¹¹. La fel a pățit și sergentul Gheorghe Todea, de la Regimentul 63 Infanterie din Bistrița, de curând decorat cu „Medalia de Aur pentru Vitejie”. El, împreună cu mai mulți ofițeri români, au căzut prizonieri la ruși luptându-se pentru menținerea unor poziții atacate de aceștia. În drum spre Siberia, „ori știe Dumnezeu unde”, a apucat să trimită o scrisoare redacției de la „Foaia Poporului Român”, din Budapesta, cu rugămintea să dea știre despre soarta lui¹². Pe 10 septembrie 1915 a sosit în gara din Budapesta primul transport de prizonieri austro-ungari, invalizi, repatriați din lagărele rusești. Trenul îi purtase prin Stockholm, departe de teatrele de război, fiindcă Suedia neutră a îngăduit traversarea teritoriului său pentru reușita acestei operațiuni umanitare¹³. „Era un aspect trist când acești ostași eroi, cei mai mulți lipsiți de mâni, picioare și lumina ochilor, au fost scoborâți de pe tren și pe tragăne duși în spitale” – comenta îndurerat un corespondent de presă aflat la eveniment. Din nefericire, printre cei 50 de mutilați se aflau și câțiva români¹⁴. După o săptămână a sosit un alt transport cu 113 prizonieri invalizi, din care 30 erau români¹⁵. În același timp, prin presa de la București, au sosit vești

⁸ Scrisoare din Simbirsk, în „Unirea”, nr. 43, din 4 mai 1915, pp. 3-4

⁹ Penza (în rusă Пенза) centru administrativ al regiunii omonime, situat pe râul Șura, în Rusia europeană – n.n. A.Ț.

¹⁰ Ofițerii identificați au fost: „Mihaiu Adorian, Emil Aleman, Victor Aneseni, Orban Anca, Nicolae Bodan, Bade, Alexandru Balaș, Ioan Balogiu, Matei Bielan, Alexandru Bicovaciu, Ioan Blidariu, Andrei Bodea, Silviu Bordan, Dionisiu Bornemisa, Augustin Brattina, Iosif Broda, Alexandru Buca, Emil Bulduc, Eugen Butișter, Ștefan Cupiac, Mihaiu Chediu, Ioan Ciosa, Emanuel Comșa, Ioan Ciolac, Ioan David, Nicolae Deac, Iosif Dicu, Francisc Draga, Ioan Dragon, Teofil Dub, Grigorie Fupe, Ioan Fubsa, Francisc Filip, Eugen Filip, B. Filipciuc, Dr. Carol Florian, Eugen Fodor, Andrei Garan, Ioan Geța, Leopold George, Paul Gițiașan, Alexa Goda, Francisc Gomboș, Alexandru Harșian, Alexandru Horvat (?), Cristian Irigie, Nicolae Ionescu, Petru Jucu, Cornel Jucu, Victor Junc, Niculae Cărpenișan, Florian Kiș (?), Ștefan Cantor, Iosif Crișu, George Crucian, Romul Laza, Ioan Laza, Augustin Marcu, Cornel Marian, Traian Mezei, Martin Mico, Valentin Milovan, Ioan Miluțiu, Alexandru Murășan, Vincențiu Moisil, Pavel Nedelcu, Carol Negru, Francisc Novac, Ioan Novac, Mihaiu Pasula, O. Poparadu, Vasile Pop-Szilagyi, Virgil Popovici, Ioan Popovicu, Traian Procopie, Ștefan Raț, Basil Reka (?), Ștefan Robu, Valer Sava, Victor Secean, Alexandru Sebastian, Iovu Șerban, Victor Socolan, Petru Șuba, Iuliu Stanciu, Petru Troianar, Victor Ubrania, Francisc Valentin, Iosif Vasiu”. *Ofițerii români, eroi la Przemysl*, în „Unirea”, nr. 60, din 27 mai 1915, p. 4

¹¹ *Eroul Ariton Pescariu, fost elev în gimnaziul nostru*, în „Unirea”, nr. 62, din 24 iunie 1915, p. 4

¹² *Sergentul Todea – prizonier*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 187, din 14 septembrie 1915, p. 2

¹³ Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial, 1914-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 169

¹⁴ Aceștia au fost: „Adam, Muntean, gefreiter, Constantin Vlădean, Simion Binte, Ștefan Merțipan, caporal, Vasile Codan, Ioan Giaroșa, Toma Corușa, Anton Meitan și Vasile Marian”. *Ostași români invalizi întorși din captivitatea rusească*, în „Unirea”, nr. 90, din 14 septembrie 1915, p. 4

¹⁵ Aceștia au fost: „Nicolae Liuba, Regimentul 61, Ioan Borota, Regimentul 5, Oprea Conrad Regimentul 63, Ioan Bud Regimentul 85, George Grumaz Regimentul 5, Iosif Creștin Regimentul 61, Gavril Boid Regimentul 20 de honvezi, Ioan Lingurar Regimentul 2 de honvezi, George Lazar Regimentul 24 de honvezi, Mihai Fircu Regimentul 61, Titu Câmpian Regimentul 22 de honvezi, Vasile Mereșan Regimentul 63, Matei Bălan Regimentul 15 de honvezi, Alexandru Getan Regimentul 5 de honvezi, Victor Gerge Regimentul 2 de honvezi, Mihai Pap Regimentul 31 de honvezi, Ioan Crețu Regimentul 12 de honvezi, Ioan Merle Regimentul 26 de honvezi, Nicolae Simon Regimentul 60, Iosif Dragula, Regimentul 15 honvezi, Pavel Jica Regimentul 61, Demetriu Meleş Regimentul 12 de honvezi, Simeon Terme Regimentul 4 de honvezi. Ștefan Abram Regimentul 81, Petru Petrașcu Regimentul 8 de honvezi, Marcu Pintiluc Regimentul 15, Ioan Arendaș Regimentul 11 de honvezi, Moise Negria Regimentul 8 de honvezi, George Șerban Regimentul 22 de honvezi, George Trai Regimentul 50”. *Soldați invalizi români întorși din Rusia*, în „Unirea”, nr. 92, din 18 septembrie 1915, p. 4

145 ani de la proclamarea Independenței României

4

despre prizonierii austro-ungari internați în lagărul francez de pe insula Longue¹⁶, de lângă Brest. Printre ei se aflau și 41 de români ardeleni, care n-o duceau prea bine în captivitate. Pentru ameliorarea traiului acestora au intervenit cu ajutoare bănești politicienii unioniști Take Ionescu, Nicolae Filipescu și câteva bănci din capitală, reușind să adune suma de 2.000 de lei¹⁷. Tot prin presa bucureșteană, un român stabilit în estul Ucrainei făcea cunoscute numele unor prizonieri ardeleni ajunși în lagărul de la Konstantinovka¹⁸, iar ziarul „Adevărul” se angaja să le înlesnească corespondența cu familiile¹⁹.

Despre prizonierii sârbi internați în lagărele din Transilvania s-a scris sporadic și foarte puțin în presă. În contextul multitudinii de știri sosite de front, se strecoară și informația că, după primejdia holerei care în toamna trecută lovise în câteva zone ale imperiului, arădenii s-au pomenit la începutul anului următor cu un focar de tifos exantematic chiar în inima urbei lor, în lagărul din Cetate unde funcționa lagărul de internați politici sârbi. Până și cei doi medici ai lagărului se infectaseră cu devastatorul morb și exista pericolul ca epidemia să se extindă în oraș, așa că zona de pe malul stâng al Mureșului a intrat în carantină, a fost restricționată circulația populației și școlile arădene au fost închise pe timp nedeterminat²⁰. Numărul sârbilor care s-au prăpădit în cetatea Aradului până la sfârșitul războiului este apreciat la 4.317. În memoria lor, în 1925 va fi zidită în oraș „biserica lui Tekelija”²¹. Apoi, de abia pe la sfârșitul anului 1915, pe fondul ofensivei germano-austro-ungare din Serbia, apar vești despre cei aflați în captivitate în lagărul de la Timișoara. Un reportaj mai amplu despre situația lor este publicat de corespondentul organului arădean de presă al Partidului Național Român, Alex Țintaru, care a avut ocazia să-i cunoască, pe gând era glotaș la acest lagăr. Alături de ostașii sârbi, la Timișoara mai erau internați și câțiva ruși, motiv pentru care întreaga descriere oferită de jurnalist se va derula în termeni comparativi. Astfel, pe când lotul rușilor era alcătuit din bărbați tineri, înalți și robuști, sănătoși, îmbrăcați în uniforme noi și încălțați cu cizme, mulțimea sârbilor era alcătuită dintr-un amalgam de bărbați, de la copiii de 15-16 ani până la moșnegi cu părul cărunt ce umblau în baston sau în cărje. Unii aveau uniforme, însă atât de uzate încât erau numai petece și zdrențe, ceilalți purtau haine civile, la fel de ponosite; nici unul nu avea cizme, câțiva purtau bocanci, majoritatea erau încălțați în opincii și restul umblau desculți, deși se așternuse iarna. Nici cu sănătatea nu stăteau prea bine, cei mai mulți prezentau semne vizibile de subnutriție, erau slabi, cu fața ofilită și cu ochii înfundați în orbite. În schimb îi întreceau pe ruși ca istețime și îi depășeau și la doinele pe care le cântau peste zi. Rușii cântau ca să-și omoare timpul ori ca să se distreze, în vreme ce doinele sârbilor erau de jale și de dor, ele impresionau și emoționau pe cei ce le ascultau. Jurnalistul român este uluit și de faptul că imaginea atribuită sârbilor în reportajele și știrile de pe front din presa imperiului nu corespunde cu starea de lucruri constatată de el în lagărul de la Timișoara. „Aceștia sunt dușmanii noștri atât de încăpățânați? Oamenii-fantomele acestea luptă cu atâta îndârjire, vitejie, cu atâta eroism? Zdrențuroșilor, goilor acestora le cântă osanale ziarele noastre din patrie, ziarele din întreaga Europă? Lipsiților acestora de încălțăminte (– e iarnă acum –) comunicatele oficioase ale noastre și ale aliaților

¹⁶ Île Longue (în bretonă *Enez Hir*), insulă situată în rada portului Brest (*Finistère*) ce găzduiește o fortificație de tip *Vauban*, în care, începând cu 23 august 1914 a funcționat un lagăr de concentrare pentru prizonieri germani și austrieci – n.n. A.Ț.

¹⁷ Pentru Ardelenii prizonieri în Franța, în „Unirea”, nr. 91, din 16 septembrie 1915, p. 4

¹⁸ *Kostiantynivka* (în rusă *Константиновка*) oraș în regiune *Donețk*, în estul Ucrainei – n.n. A.Ț.

¹⁹ Aceștia au fost: „1. Grigore Saila, comuna Lupu, comitatul Alba-Iulia; 2. Ion Stănilă, comuna Slămnice, comitatul Sibiiu; 3. Ion Clețu, comuna Teiuș, comitatul Alba-Iulia; 4. Pantelimon Contura, comuna Pocest, lângă Sibiu; 5. Andrei Ursu, comuna Foeni, comitatul Torontal; 6. Monar Vasilică a Țilighei, comuna Cluj, același comitat; 7. Dușan Nicolae, comuna Brad, comitatul Hunedoara; 8. Tudor Chimuș, comuna Temiș Păuliș; 9. Onaca Văsălie, comuna Zarand, comitatul Arad; 10. Ion Marian, comuna Pruni, comitatul Solnoc-Dobâta; 11. Mihai Anița, comuna Căpâlna, comitatul Bihor; 12. Boța Gavril, comuna Beiușvâlni, comitatul Bihor; 13. Neculae Cloșan, comuna Șeica mare; 14. Buleja Nicolae, comuna Ohab Forgaț, comitatul Timișoara; 15. George Horga, comuna Ideș-Locoș, comitatul Arad; 16. Ilie Miscoi, comuna Comlăuș, comitatul Arad; 17. Ilisie Celemenu, comuna Turdăș, comitatul Alba-inferioară; 18. Nicolae Cucu, comuna Bajinu, comitatul Turda-Arieșu”. *Vești de la români prizonieri în Rusia*, în „Unirea”, nr. 103, din 21 octombrie 1915, p. 8

²⁰ *Epidemie de tifos în Arad*, în „Unirea”, nr. 13, din 9 februarie 1915, p. 4

²¹ Ljubivoje Cerovič, *Sârbi din Arad*, în „Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România”, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, 2009, p. 359

145 ani de la proclamarea Independenței României

noștri germani, le recunosc calitățile, virtuțile lor militare?! Ce crudă, ce fatală ironie!”²² – erau cuvintele cu care își încheia nedumerit, dar cu admirație, reportajul.

La începutul anului 1916 au sosit din Rusia alte vești despre prizonierii ardeleni, ajunși în captivitate în cursul luptelor din a doua jumătate a anului trecut. Sublocotenentul Adrian Ganea a expediat două cărți poștale, de Crăciun și Anul Nou, cu urări redacției ziarului „Românul” din Arad, din lagărul de la Ivanovo-Voznesensk, iscălite de încă alți trei ofițeri români care se aflau în captivitate²³. Avocatul Simeon de Balinth, cadet încadrat la Regimentul 85 Infanterie din Sighetu Marmăției trimitea și el un scurt răvaș din lagărul Tsaritsyn pe Volga²⁴, prin care făcea cunoscut numele câtorva dintre ofițerii români cu care împărțea captivitatea și mai pomenea de alți 15, care au sosit de curând, dar pe care încă nu-i putea nominaliza²⁵. În februarie, în mâinile unui preot militar român ajungea o scrisoare, care se învârtea de mai multe luni prin oficiile poștale și care nu putea ajunge la destinatar din pricina că ștampila cenzurii a fost aplicată tocmai pe adresa acestuia. Era scrisă în germană și, după ce a citit-o, preotul și-a dat seama că este vorba despre un soldat român, pe nume Ioan Horca, de undeva de prin satele arădene Seleuș sau Șepreuș, care se afla în lagărul de la Astrahan, cu alți doi români, și transmitea celor de-acasă că este bine și sănătos²⁶. În august presa românească din Transilvania prelua „de la gazeta „Budapesti Hirlap” care publica o listă cu prizonieri din Rusia, informația că printre aceștia se aflau și românii²⁷, anume Nicolae Comșulea, din Făgăraș, internat în lagărul Bogorododițk²⁸, din Rusia europeană, și Valer Linția, internat în lagărul Tara²⁹, din Siberia. În aceeași lună, și tot pe surse maghiare de presă, ajungea știrea că în lagărul din Kattakurgan³⁰ (Uzbekistan) se află alți români ardeleni, precum sublocotenentul Craiovean, stegarii Popovici și Prepuc și Gheorghe Oprean, din Zărnești. Apoi, o călugăriță sosită de la Sankt Petersburg povestea și ea că i-a întâlnit în lagărul de la Olonec³¹ pe bănașii Iazon Imbrescu, din Scăiuș³² (Caraș), Ioan Paulescu, din Coșteiu³³ (Timiș) și pe Nicolae Lugojan din Duboz³⁴, foști combatanți în Regimentul 8 Infanterie Honvezi din Lugoj. Despre ultimul se știa până atunci că ar fi murit pe 20 decembrie 1914 cu ocazia ocupării sectorului muntos de Na Gorach, pe frontul din Carpați³⁵.

La presa românească din Transilvania apelau și românii basarabeni aflați în lagărele austro-ungare, spre a da de știre celor de-acasă despre soarta lor. După nouă luni de captivitate, Ioan Polucil, din comuna Ochiu Alb, reușea să-și anunțe familia că se află în lagărul de la Liov³⁶. În luna martie au apărut informații despre mutarea prizonierilor din Siberia în lagăre din Rusia europeană, acțiune interpretată de analiști că ar veni în întâmpinarea păcii care ar urma să se negocieze în curând, câtă vreme cercurile politice de la Sankt

²² *Prinșonierii de războiu sârbi. Din însemnările unui glotaș*, în „Românul”, nr. 249, din 27 noiembrie 1915, p. 4

²³ Aceștia erau: „locotenent Dr. Petru Mețeș, avocat în Aiud, sublocotenent Dr. Simeon Câmpean, avocat în Brad, și cadet Ghiță Ștefănică, student în drepturi, Beiuș”. *Felicitări din Rusia la adresa „Românului”*, în „Românul”, nr. 18, din 6 februarie 1916, p. 8

²⁴ *Tsaritsyn* (în rusă Царі́цын), din 1925 Stalingrad (Сталинград), iar din 1961 Volgograd (Волгоград) – n.n. A.Ț.

²⁵ Aceștia erau: „Dr. Octavian Vasu, Dr. Coriolan Balta, Dr. Simeon Sbârcea, Dr. Simeon de Balinth, Adrian Ciacan, Cornel Vaida, Petru Faur, Traian Rațiu, Constantin Fărcașiu, originari din Ungaria și Ardeal, și George Larionescu și Sergius Gabor din Bucovina”. *Ofițeri români prizonieri în Rusia*, în „Românul”, nr. 9 din 27 ianuarie, p. 7

²⁶ *Un prizonier în Astrahan: Ioan Horca*, în „Românul”, nr. 25, din 17 februarie 1916, p. 7

²⁷ *În prinsoare rusească*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 156, din 4 august 1916, p. 2

²⁸ *Bogorododițk* (în rusă Богороди́цк) oraș în provincia Tula, în Rusia europeană – n.n. A.Ț.

²⁹ *Tara* (în rusă Та́ра) oraș în provincia Omsk, în Siberia – n.n. A.Ț.

³⁰ *Kattakurgan* (în uzbecă Каммақурған, în rusă Каммакүрған) oraș în regiunea Samarkand, Uzbekistan, la frontiera cu Tajikistan – n.n. A.Ț.

³¹ *Olonec* (în careliană *Anus*, în rusă Олоне́ц) oraș în provincia Olonka, în Republica Carelia, Rusia europeană – n.n. A.Ț.

³² *Scăiuș* (în ungurește *Bojtorjános*) sat aparținător comunei Fârluig, județul Caraș-Severin, alcătuită azi din satele Fârluig, Dezești, Duleu, Remetea-Pogănici, Scăiuș și Valea Mare – n.n. A.Ț.

³³ *Coșteiu* (în ungurește *Nagykastély*) comună în județul Timiș, alcătuită azi din satele Coșteiu Mare, Coșteiu Mic (în ungurește *Kiskastély*) și Sălha (în ungurește *Szilha*) – n.n. A.Ț.

³⁴ *Duboz*, sat aparținător comunei Nițchidorf (în germană *Nitzkydorf*, în ungurește *Niczkyfalva*), județul Timiș, alcătuită azi din satele Nițchidorf, Blajova și Duboz – n.n. A.Ț.

³⁵ *Prizonieri în Rusia*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 160, din 9 august 1916, p. 2

³⁶ *Pentru moldoveanul Polucil Ștefan Petrov în Sela, Ochiu-alb, în Basarabia*, în „Românul”, nr. 25, din 17 februarie 1916, p. 7

145 ani de la proclamarea Independenței României

6

Petersburg vehiculau convingerea că Rusia n-ar mai putea suporta o a treia campanie de iarnă³⁷. Primele vești din lagărele italiene au sosit la începutul lunii martie, prin intermediul Bucureștilor. Era vorba de prizonierii ardeleni, capturați pe fronturile din Serbia și Muntenegru, internați la Asinara³⁸, în Sardinia. Se anunța că, după carantina de 40 de zile, majoritatea au fost aduși pe continent și repartizați lagărele din centrul și nordul Italiei, sunt sănătoși și se bucură condiții bune în captivitate³⁹.

În martie 1917, contesa Ștefan Czebrian, întoarsă de curând din Rusia, aducea cu sine o listele cu numele prizonierilor austro-ungari pe care-i vizitase în lagărele de la „Nerechta⁴⁰, Kintschma Iurievic⁴¹, Galits⁴², Tshloma⁴³, Soligalits⁴⁴, Wetiugai⁴⁵, Iuriew Polski⁴⁶, Orlew⁴⁷, Kotejnits Egorinsk⁴⁸, Kasimov⁴⁹, Rjăsan⁵⁰, Soask⁵¹, Szaposzok⁵², Bogorodinsk⁵³, Epiphan, Odoew⁵⁴, Wenew⁵⁵, Mihailov⁵⁶, Kasiva⁵⁷, Efremowje⁵⁸, Nowocil⁵⁹, Tșern⁶⁰, Crapivna⁶¹”, care puteau fi consultate la „Oficiului de informațiuni despre prizonieri” din Budapesta⁶².

*

De prin luna noiembrie presa a îndeplinit și servicii de culegere a datelor privitoare la ostașii dați dispăruți. Pe adresele redacțiilor soseau apeluri disperate ale familiilor îngrijorate care nu mai știau nimic despre soarta fiilor, soților ori părinților aflați pe front și care solicitau orice fel de informații, de ori unde ar fi venit ele, numai să afle dacă mai sunt sau nu în viață. Văduva Maria Macrea, din Tohanu Vechi (Brașov) se interesa de fiul ei, Nicolae Macrea, de la care nu mai primise nici o veste de pe 14 noiembrie 1914. Bărbatul

³⁷ Pace înainte de iarnă? Din cercurile rusești, în „Foaia Poporului”, nr. 29, din 23 mai 1916, p. 2

³⁸ Asinara, insulă muntoasă situată în nord-vestul Sardiniei, slab locuită din pricina resurselor scăzute de apă dulce. A intrat în componența Regatului Savoiei și Sardiniei în 1721, iar în 1885 se construiește aici un lazaret destinat carantinei marinarilor străini ce acostau cu vasele lor în porturile italiene. Pe timpul Primului Război Mondial au fost internați pe insulă 24000 prizonieri ai armatei austro-ungare, 5000 dintre aceștia aflându-și sfârșitul în detenție. „Cel mai rău lucru este aici lipsa apei de băut. Batem multă cale până s-o găsim, în munți. Săptăm gropi și apoi așteptăm o vreme să se adune un pic de apă pe fundul gropilor, de unde o colectăm cu lingurile. E plină de noroi, dar ce poți face când ești însetat? Hrana noastră zilnică e alcătuită dintr-o conservă de carne și trei biscuiți, atât, de aceea m-am înscris pe două liste de prizonieri. Boala începe să secere printre noi. Apa e de vină. Mâncarea din conserve e sărată, așa că prizonierii beau apă murdară sau apă de mare. În curând începe să-i doară stomacul, se instalează diareea, se deshidratează, slăbesc și adesea mor chiar în a doua zi. Cei mai mulți sunt prizonieri de pe frontul albanez, au contactat boala acolo și aici se sfârșesc. Dormim în corturi, nu avem pături să ne acoperim iar noaptea e teribil de frig. Noroc că pe insulă sunt lemne din belșug, așa că ne facem focuri de tabără. Dar și așa moartea își face treaba, noaptea trecută au murit 140 în tabăra noastră. E îngrozitor să le privești fețele stoarse de suferință” (Asinara, 6-7 ianuarie 1914). Josef Sramek, *Diary of a Prisoner in World War I (1914-1918)*, Published by Tomáš Svoboda, Prague, 2010, f.p.

³⁹ Situația prizonierilor de război austro-ungari în Italia, în „Românul”, nr. 37, din 2 martie 1916, p. 7

⁴⁰ Nerekhta (în rusă Нерехта) oraș în provincia Kostroma, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴¹ Kineshma (în rusă Кинешма) oraș în provincia Ivanovo, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴² Galich (în rusă Галич) oraș în provincia Kostroma, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴³ Chukloma (în rusă Чухлома) oraș în provincia Kostroma, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴⁴ Soligalich (în rusă Солигалич) oraș în provincia Kostroma, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴⁵ Vetluga (în rusă Ветлуга) oraș în provincia Nijny Novgorod, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴⁶ Yuryev-Polsky (în rusă Юрьев-Польский) oraș în provincia Vladimir, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴⁷ Orlov (în rusă Орлов) oraș în provincia Kirov, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴⁸ Kotelnich (în rusă Котельнич) oraș în provincia Kirov, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁴⁹ Kasimov (în rusă Касимов, în tătară Касыйм) oraș în provincia Ryazan, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵⁰ Ryazan (în rusă Рязань) oraș în provincia Ryazan, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵¹ Salsk (în rusă Сальск) oraș în provincia Rostov, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵² Saposok (în rusă Сапосок) sat în provincia Ryazan, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵³ Bogoroditsk (în rusă Богородицк) oraș în provincia Tula, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵⁴ Odoev (în rusă Одоев) oraș în provincia Tula, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵⁵ Venyov (în rusă Венёв) oraș în provincia Tula, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵⁶ Mikhaylov (în rusă Михаи́лов) oraș în provincia Ryazan, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵⁷ Kashira (în rusă Каши́ра) oraș în provincia Moscova, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵⁸ Yefremov (în rusă Ефре́мов) oraș în provincia Tula, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁵⁹ Novocherkassk (în rusă Новочерка́сск, în lituaniană Cherkassk) oraș în provincia Rostov, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁶⁰ Zernograd (în rusă Зерногра́д) oraș în provincia Rostov, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁶¹ Krapiwna (în rusă Крапи́вна) sat în raionul Klimovskiy, provincia Bryansk, în Rusia europeană - n.n. A.Ț.

⁶² Informațiuni despre prizonierii noștri în Rusia, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 34, din 10 aprilie 1917, p. 2

145 ani de la proclamarea Independenței României

fusese înrolat glotaș la Regimentul 23 Infanterie din Sibiu și lăsase acasă trei copii orfani de mamă⁶³. Familia soldatului Pavel Nuștiu, din Ilva Mare (Bistrița), se interesa de soarta acestuia. Plecase la luptă cu Regimentul 32 Infanterie Honvezi din Bistrița și nu se mai știa nimic despre el⁶⁴. Preotul militar al Batalionului 7 Vânători de Munte (k.u.k.) întreba despre căpitanul Nicolae Căpețianu, originar de prin Banat, dispărut pe 7 ianuarie 1915⁶⁵.

În februarie 1916 apelurile pentru culegerea de informații privitoare la ostașii dispăruți pe front au început să curgă către redacțiile periodicelor românești. Cel mai vechi dispărut era învățătorul Vasile Galoș, din Aghireșu⁶⁶ (Cluj), de la Regimentul 51 Infanterie din Cluj, pierdut de pe 15 noiembrie 1914 în sectorul Skole⁶⁷ al frontului galițian; familia se interesa de soarta soldatului Ioan Petru, din satul Vermeș⁶⁸ (Caraș), înrolat la Regimentul 43 Infanterie din Caransebeș, despre care nu se mai știa nimic de mai bine de un an; cam în aceeași vreme au dispărut Petru Miloș, din Pesac⁶⁹ (Timiș), mobilizat la Regimentul 61 Infanterie din Timișoara, fruntașul Ioan Todosie, din Sânnicolau Mic⁷⁰ (Timiș), înrolat la Regimentul 2 Infanterie din Jula (Gyula), și soldatul Trifu Budău, din Fizeș⁷¹ (Caraș), de la regimentul 303 Infanterie; din 10 martie 1915 n-a mai fost văzut soldatul arădean Iosif Monus, plecat pe front cu Regimentul 46 Infanterie din Brașov, iar de pe 17 ianuarie nu se mai știa nimic nici despre soldatul Teodor Seicean, din Sâncel⁷² (Cluj), mobilizat la regimentul 2 Infanterie din Cluj⁷³. Din satul Lupu⁷⁴, soția se interesa de soarta bărbatului ei, soldatul Iosif Benchea, încorporat la Brigada 67 Infanterie din Timișoara, iar tatăl întreba de fiul său, fruntașul Ioan Isăilă, plecat pe front cu Regimentul 23 Infanterie Honvezi din Sibiu⁷⁵. În martie, o altă soție se interesa de bărbatul ei, Ioan Sas (Nonic), din Dumbrăveni⁷⁶, înrolat la Regimentul 32 Infanterie Honvezi din Bistrița, despre care nu mai avea știre din septembrie 1915⁷⁷. De la cucerirea orașului Przemyśl nu se mai știa nimic nici de Alexandru (Sándor) Sperniac, din Șemlacu Mare⁷⁸ (Timiș), de la Regimentul 7 Infanterie Honvezi din Vârșeț⁷⁹. Mama juristului Aurel Pop, din Blaj, se interesa de soarta acestuia. Băiatul îi plecase pe frontul italian cu Regimentul 61 Infanterie din Timișoara și nu mai avea vreo veste de la el⁸⁰.

Dintre soldații declarații dispăruți pe front, doar o infimă parte a lor își vor mai revedea casele, iar ceilalți vor rotunji cifrele statistice ale pierderilor înregistrate pe front și vor mai fi pomeniți doar în pomelnicele și parastasele săvârșite de familii ori în poveștile veteranilor care-și vor relua viață obișnuită în gospodăriile lor. Cei care au avut zile, și-au adus cu ei sumedenie de alte povești, pe care le depănuau apoi celor dragi și consătenilor. Așa de pildă, soldatul Ioan Suci, din Cristuru Sălajului⁸¹, a fost rănit pe frontul galițian în primele luni ale războiului și luat prizonier la ruși, care l-au internat într-un lagăr din Siberia,

⁶³ Cine știe?, în „Românul”, nr. 31, din 24 februarie 1916, p. 6

⁶⁴ Ibidem

⁶⁵ Dr. Nicolae Căpețianu - dispărut, în „Românul”, nr. 9, din 27 ianuarie 1916, p. 7

⁶⁶ Aghireșu (în ungurește *Egeres*) comună în județul Cluj, alcătuită din satele Aghireșu, Aghireșu-Fabrici, Arghișu, Băgara, Dâncu, Doroluțu, Inucu, Leghia, Macău, Ticu și Ticu-Colonie - n.n. A.Ț.

⁶⁷ Skole (în rusă *Сколе*) reședință a raionului Skole, regiunea Liov, Ucraina, până în 1918 se afla în Galiția poloneză - n.n. A.Ț.

⁶⁸ Vermeș, comună în județul Caraș-Severin, alcătuită din satele Vermeș, Ersig și Izgar - n.n. A.Ț.

⁶⁹ Pesac (în ungurește *Pésczak*) comună în județul Timiș, întemeiată de români veniți din comuna Sânpetru Mare - n.n. A.Ț.

⁷⁰ Sânnicolau Mic (în ungurește *Kis Szent Miklos*), azi inclus în municipiul Arad - n.n. A.Ț.

⁷¹ Fizeș (în ungurește *Krassófüzes*) sat aparținător comunei Berzovia, județul Caraș-Severin - n.n. A.Ț.

⁷² Sâncel (în ungurește *Szancsal*) comună în județul Alba, alcătuită din satele Sâncel, Iclod și Panade - n.n. A.Ț.

⁷³ Cine știe?, în „Românul”, nr. 21, din 10 februarie 1916, p. 7

⁷⁴ Lupu (în ungurește *Farkastelke*) sat aparținător comunei Cergău, județul Alba - n.n. A.Ț.

⁷⁵ Cine știe?, în „Românul”, nr. 31, din 24 februarie 1916, p. 6

⁷⁶ Dumbrăveni (în ungurește *Ebesfalva*), oraș în județul Sibiu, alcătuit azi din orașul Dumbrăveni și satele Ernea și Șaroș pe Târnavă - n.n. A.Ț.

⁷⁷ Cine știe?, în „Românul”, nr. 37, din 2 martie 1916, p. 7

⁷⁸ Șemlacu Mare (în ungurește *Mezosomlyo*) sat aparținător orașului Gătaia, județul Timiș - n.n. A.Ț.

⁷⁹ Cine știe?, în „Românul”, nr. 37, din 2 martie 1916, p. 7

⁸⁰ Cine știe?, în „Unirea Poporului”, nr. 83, din 24 aprilie 1919, p. 4

⁸¹ Azi Cristur-Crișeni, sat aparținător comunei Crișeni (în ungurește (în ungurește *Cigány*), județul Sălaj, alcătuită din localitățile Crișeni, Cristur-Crișeni și Gârceiu - n.n. A.Ț.

145 ani de la proclamarea Independenței României

aproape de hotarele Manciuiei. După refacere, a suferit de frig, dar nu și de foame, pentru că a ajuns la bucătăria lagărului, după ce un gardian a gustat din papricașul ardelenesc de cartofi pe care și-l gătea într-una din zile. Din mâncarea pregătită de el i-a hrănit pe prizonierii internați și pe femeile locului care lucrau alături de ei, bărbații fiindu-le plecați pe front, la exploatarile forestiere sau la muncile agricole. Întors acasă, după patru ani de detenție, a avut puterea de a-și făuri o familie frumoasă⁸². Soldatul Vasile Pălăcean, din Bărăi⁸³ (Cluj), a căzut și el prizonier la ruși pe frontul galițian, a fost internat într-un lagăr din Rusia centrală. A muncit în gospodăria unui moșier rus, iar după Revoluția bolșevică a fost luat de un preot în gospodăria sa. La sfârșitul războiului, omul bisericii l-a ajutat să se întoarcă acasă, i-a dat un sac cu pâine prăjită și zahăr cubic, ca merinde de drum, și omul a venit pe jos acasă cale de patru luni, din septembrie până în decembrie 1918. Și-a văzut casa în ajunul Crăciunului, producând surpriză printre ai săi, care-l declaraseră mort și îi plătiseră slujba de înmormântare⁸⁴. Învățătorul Iuliu Bologa, din Turda, ofițer în armata austro-ungară, a căzut prizonier pe frontul italian. Aici se înrolează în „Legiunea Română”, împreună cu alți prizonieri ardeleni și cu cei cantonați cu armata imperiului în Tirol. Cu toții au venit acasă pentru a lupta pentru eliberarea Transilvaniei⁸⁵. Marinarul năsăudean Dumitru Nistor a lupta în Marea Chinei în toamna anului 1914, pe vasul de război „Kaiserin Elisabeth”. Pe 2 noiembrie 1914 vasul a fost scufundat de japonezi, iar echipajul a fost luat prizonier și internat în lagărul de la Himeji, din arhipelagul nipon. De aici, prizonierii au fost mutați în lagărul de la Aonogahara, lângă orașul Kobe. Nistor își va revedea casa la sfârșitul anului 1919⁸⁶.

⁸² Florentina Tătar, *Primul Război Mondial, prin ochii soldaților clujeni*, în „Gazeta de Cluj”, din 7 septembrie 2015

⁸³ Bărăi (în ungurește *Báré*), sat aparținător comunei Căianu (în ungurește *Magyarkályán*), județul Cluj, alcătuită din localitățile Căianu, Bărăi, Căianu Mic, Căianu-Vamă, Vaida-Cămăraș și Văleni - n.n. A.Ț.

⁸⁴ Florentina Tătar, *Loc. cit.*

⁸⁵ *Ibidem*

⁸⁶ *Ibidem*